

Heltborg by og virke I min skoletid 1922 – 29

Af Laurits Handrup, Tofiegade 37, Hurup

Luftfoto fra Heltborg for 1982.

Lidt nord for kirken på den lille trekant klemt inde mellem 3 offentlige veje lå skolen. Her boede N. L. Haarhøj som var enelærer. Det var en toklasset skole med de tre yngste årgange i første klasse og de fire ældste årgange i anden klasse. Der var skolegang de 6 dage om ugen. Skoleåret begyndte 1. april. I sommerhalvåret gik første klasse i skole 4 dage om ugen, medens anden klasse kun gik 2 halve dage; det var fordi drengene fra 9 - 10 års alderen havde meget arbejde at udføre i landbruget. I vinterhalvåret gik første klasse så 2 dage og anden klasse 4 dage om ugen i skole.

Under disse forhold kunne undervisningen selvsagt ikke blive særlig alsidig, men læsning, skrivning og regning fik vi lært ret grundigt, og er man i besiddelse af disse egenskaber er det stort set op til den enkelte i forhold til evner og vilje løbende at tilegne sig viden og kundskab. Skolen fungerede til 1936, da der blev bygget en ny skole ved Bjerregårdsvej.

Næsten samtlige huse fra dengang er der endnu. Ligeså skolen, der nu som de fleste øvrige huse er indrettet til andre formål. Heltborg var på sin vis et industricenter. Næsten alle

steder foregik der en eller anden aktivitet.

Under min rundtur i Heltborg i 1920'erne vil jeg nu beskrive livets gang i de enkelte huse.

Vest for skolen lå forsamlingshuset, der i sommerferien brugtes som ferie koloni af københavnere. Lidt nord for boede købmand Have, her kunne vi for 2 ører købe et kræmmerhus brystsukker. I det lille landbrug næst efter boede Anders Høgholm og i krogen boede Marius Søndergaard, som i min skoletid byggede et stort drivhus, hvor han bl.a., dyrkede tomater med salg for øje. Længere mod nord boede Andreas Kirk, som ved siden af landbruget om sommeren drev vognmandskørsel. Han kørte tørv, og tørv var hovedparten af folks ildebrændsel. Tørvene kom med jernbanevogne til Hurup og derefter transporteret med hestevogn ud til forbrugerne. Lidt øst for Andreas Kirk boede skomager P. Bjerregaard. Ved landevejen øst for det gamle missionshus, som ikke eksisterer mere, boede Peter Fly i den gamle pogskele. Peter Fly var en alsidig mand, foruden at være muremester kørte han udlejningsbil, var skorstensfejer og kørelærer. I tyverne holdt privatbilerne deres indtog i sognet, men der var ikke flere end man

vidste hvem der havde de forskellige numre. Jeg kan huske, da provst Dahl fik sin bil, kunne Ejnar Andersen i Pallisgård med det samme oplyse at provstens bilnummer var ”Hil dig frelser og forsoner”. Bilerne var ikke tunet til de høje hastigheder, hvad grusvejene heller ikke indbød til. Da Jens Wilhelmsen havde fået sin nye bil præsenterede han den for Jens Handrup i Balle. Hastighedsmåleren var en tromle der drejede rundt og på et lille felt viste hastigheden, den kunne vise 80 km. Undrende spurgte Jens Handrup: Kan den virkelig køre så hurtigt? Wilhelmsen svarede: Ja, det kan den, men derefter står der også ”Nærmere Gud til dig”. Der var noget der hed kakkelovnsyn. En gang om året skulle 3 udvalgte mænd samlet syne folks kakkelovne i hvert distrikt. Senere overtog Peter Fly dette hverv.

Når jeg tager husene langs landevejen fra nord til syd, er der i dag flere huse, så for at vide hvilke huse det drejer sig om vil jeg benytte de nuværende gadenumre.

I nr. 79 boede Ajs Kresten sognefoged. Hvor navnet kommer fra vides ikke, men han var ikke sognefoged, derimod havde han et lille landbrug og påtog sig andet arbejde. Bl.a. slog han reb for bønderne af brugt bindegarn fra neg og halmballer. I nr. 77 boede møller P Balsby, selv om der var installeret el i sognet under første verdenskrig, var der stadig mange der fik malet deres korn i møllen. Møllen havde grej til at pille havre, byg, hvede og rug og deraf fremstille mel og gryn, men disse varer købte man nu hos købmanden.

Under anden verdenskrig blev disse gøremål genoptaget dog nu som natarbejde. I Krogen nr. 2 boede Jens Kresten, der for mange år siden havde været smed i Ullerup. I nr. 75 boede smed Jens Nielsen, han var ikke beslagssmed, men ordnede ellers alt andet smedearbejde. Hos ham fik vi lavet træskobeslag efter mål, det var både solidt og slidstærkt.

Vi børn fra Ullerup havde 1½ km til skole, og mange gange løb vi hjem i middagspausen for at spise til middag. I den første del af min skoletid gik næsten alle i træsko. I skolens gang havde pigerne pladsen til højre og drengene til venstre. Træskoene blev stillet i en sirlig række under knagerækken og vi trak i de hjemmesyede kludesko. Om sommeren foretrak drengene fra landet at gå uden fodtøj, færdselen på de grusede veje udviklede så tykke trædepuder under

fødderne. Under hælene blev det så tykt, at vi kunne sy i det. Når vi i marken trådte på de bier der sad i æ smærer (hvidkløver) havde disse en særlig evne til at sætte brodden ind i de bløde dele under tåleddene. Senere blev det almindeligt med mere behageligt fodtøj. Vi begyndte at cykle til skole på vore forældres cykler, først ved konfirmationen fik vi vores egne.

I nr. 59 boede 2 brødre som var gørtlere, men de var der ikke ret længe idet den ene forgreb sig på en bådmotor ved Næssund. Siden købte købmand Have huset. Nr. 57 husker jeg intet om. Der hvor nr. 55 ligger boede Dorthe Høgholm i et lille hus med have foran. I nr. 53 boede tømrer Niels Larsen og siden tømrer Overgaard. I nr. 47 (Kornhøj) boede Martin Hilligsø sammen med sønnen Anders Hilligsø, den blinde skomager - med hvem jeg havde en oplevelse jeg aldrig glemmer. Jeg havde bestilt et par gummistøvler og en dag i efteråret 1939, da jeg havde afleveret et læs statskorn hos købmand Nielsen blev jeg på tilbagevejen vinket ind af Anders Hilligsøs niece, som var husholderske hos ham. Da jeg kom ind til den blinde skomager, smilte han og sagde: Ja, jeg syntes jo nok jeg kunne høre, at det var dig der kørte forbi. Det var fantastisk at han blandt de mange vogne, der daglig kørte forbi derude kunne høre at det var mig der kørte forbi med et læs korn.

I nr. 45 boede maler Kr. Pedersen. Her havde telefoncentralen til huse. I tyverne blev radioer almindelige, de blev dengang drevet ved små akkumulatorer som jævnlig skulle oplades. Maler Pedersen havde udstyr til opladning. På et bord i værkstedet stod der altid mange batterier til opladning. På modsatte side af vejen boede Poul Bak i et hus som for længe siden er nedrevet. I nr. 33 boede Marius Jacobsen, som ejede og kørte Boddum rutebil. Nu er vi nået til nr. 31 hvor bager Jensen fra sit bageri forsynede hele sognet med det daglige brød. Han kørte landtur 1 gang om ugen, det var især rugbrød, som folk købte, sigtebrødet bagte folk almindeligvis selv. Rugbrødene som i dag vejer 1600 gram, var dengang større, oftest 4000 eller 6000 grams brød. Af sådan en 12 pounds brød kunne der skæres en solid rundtenom. I det næste hus boede Peter Dige, som flyttede til landbrugsejendommen på Dalstræde, hvorefter Kristen Dige overtog huset. I det næste hus startede Peter Fly en købmandsbutik, som senere blev overtaget af Chr. E. Nielsen, der rev huset

ned og byggede sit store hus med forretning i den nordre del, nu nr. 25. I nr. 21 boede Laurits Larsen, som blandt sine mange gøremål havde kontrol og arbejde med udryddelse af oksebremsler. Om foråret skulle han i et stort område efterse alle kreaturer for oksebremselarver og uskadeliggøre disse. Hvervet overgik senere til dyrlægerne. Bekæmpelsen var så effektiv, at det i dag nok kun er et fåtal der har set bissende køer. To gange hver sommer tog han rundt og sprøjtede frugttræer. I nr. 17 boede skrædder Madsen, skulle man have nyt tøj måtte man til ham. Madsen var en lun mand med en altid rammende bemærkning. Dengang var det almindelig at tegnebøgerne havde en masse rum, der kunne rulles ud så der var overblik over indholdet. Da en karl skulle betale for et sæt tøj og rullede harmonikaen ud bemærkede skrædder Madsen: Æ ska lov fuer do hår æ fek i orden. En kronosedlerne fyldte jo godt op. Madsen havde engang forsøgt sig som landmand, det var i Honninghul i Ullerup. Engang han pløjede var seletøjet på den ene hest ikke justeret korrekt, den blev kørt i kværke væltede bagover i ploven og måtte aflives. Derefter holdt han sig til håndværket.

I nr. 15 boede Kr. Hove, som havde udlejningsbil, jeg mener at han desuden drev lidt ejendomsmæglervirksomhed. I nr. 7 boede smed Peter Brohus, som var en anerkendt beslagsmed idet han som dragon var udlært på hærens beslagskole. I nr. 5 boede Margrete Sørensen. Hun ernærede sig som dameskrædder. I nr. 3 boede en familie, der så vidt jeg erindrer hed Andersen. I nr. 2 boede Gertrud Kjeldgaard, der beskæftigede sig med finere håndarbejde, hun var da også håndgerningslærer.

I nr. 1 boede tømrer Callesen og siden tømrer Carl Nielsen. Det er ikke meget jeg erindrer om husene i Dalstræde, men her lå bl.a. Nicolajsens cementstøberi og Peter Dige anlagde en frugtplantage i en gammel grusgrav. I det sidste hus boede vejmand Jens Madsen, der både var ringer og graver ved kirken.

Herefter er vi tilbage ved kirken hvor vi startede. Om kirken har min far fortalt, at tårnet oprindelig var så højt, at det var sømærke ude på havet. Senere er tårnet afkortet med 22 alen.

Hvorfra han havde disse oplysninger vides ikke, så jeg ved ikke, om det er rigtigt eller om det er en myte.

Kilde: Sydthy Årbog 1996, side 118-121.